

اعتبارات اسنادی، ساز و کار و محدودیت‌های آن در شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب

فصلنامه علمی- ترویجی اکتشاف و تولید نفت و گاز / شماره ۱۰۸ / دی ماه ۱۳۹۲

سیده عساریان* کانون وکلای خوزستان

چکیده

امروزه با گسترش تجارت بین‌الملل، یکی از مهم‌ترین و عمده‌ترین روش‌های پرداخت و یکی از فنون نوین بانکداری که هم در بازرگانی داخلی و هم در بازرگانی خارجی کاربرد زیادی پیدا کرده است، اعتبارات اسنادی است. وارد کنندگان و صادر کنندگان کالاهای تجاری، به خصوص خریداران کالا/خدمات در سراسر جهان، از این ابزار اصلی به‌عنوان روش پرداخت مطمئنی بهره می‌برند که ضمن برخورداری از تکنیک‌ها و سامانه‌های ارتباطی عصر حاضر نظیر سوئیفت، نسبت به مبادله‌ی اسناد و پرداخت وجه اعتبارات توسط بانک‌های کارگزار براساس شرایط اعتبار اسنادی (TERM & CONDITIONS)، عملاً ارتباط فیما بین خریدار و فروشنده را با شرایط مختلف جغرافیایی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی فراهم می‌آورد. از اعتبارات اسنادی در شرکتهای مهم همچون شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، به‌عنوان یک وسیله‌ی پرداخت بهره گرفته می‌شود که با توجه به این که بخش عظیمی از اقتصاد کشور به‌طور مستقیم به این شرکت وابسته است، این عامل خود به اهمیت سازوکار این سامانه پرداخت در شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب می‌افزاید؛ اگرچه این عامل پرداخت، خود دارای محدودیت‌هایی است.

اعتبارات اسنادی، سوئیفت، شرایط اعتبارات اسنادی، خریدار، فروشنده، شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، محدودیت‌های اعتبارات اسنادی.

واژگان کلیدی

مقدمه

با توجه به آنچه در بالا گذشت، بررسی دقیق اعتبارات اسنادی به‌عنوان یک مکانیزم پرداخت و سند معتبر بانکی به‌خصوص در شرکتی عظیم و کلیدی همچون شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چراکه به طرفین یک قرارداد یا بیع بین‌المللی این اطمینان را می‌دهد که معامله‌ی آنها، با واسطه بانک‌های کارگزار، علی‌القاعده جریان طبیعی خود را طی خواهد نمود.

با توجه به اهمیت ویژه‌ی اعتبارات اسنادی و سازوکار آن، این تحقیق در صدد است با مطالعه‌ی همه‌جانبه این ابزار پرداخت، شناخت بهتری از مفهوم و انواع آن ارائه نموده، سازوکار به کارگیری در شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب

اهمیت است؛ شاید مهم‌ترین دلیل آن کاربرد مؤثر در داد و ستدهای بین‌المللی است. در این نوع معاملات، که خریدار و فروشنده در کشورهای مختلف قرار دارند، فروشنده در ارسال کالا قبل از دریافت وجه آن، دچار تردید و دودلی است و درعین حال خریدار نیز ترجیح می‌دهد تا زمانی که کنترل خود را بر کالا حفظ نکرده، وجه آن را نپردازد. از آنجایی که تطبیق پرداخت با تحویل عملی کالا و به‌عبارت دیگر، قبض و اقباض به‌ندرت میسر است، از این رو، راه‌حلی میانه مورد توافق قرار می‌گیرد که عبارت است از پرداخت وجه در مقابل «تحویل ضمنی»؛ یعنی، تحویل «اسنادی» که مالکیت یا کنترل بر روی کالا را منتقل می‌سازد.

اعتبارات اسنادی نوعی از اعتبارنامه‌های تجاری و یکی از ابزارهای مهم تجارت بین‌الملل است که ابتکار تدوین آن به اتاق بازرگانی بین‌المللی می‌رسد. از جمله مهم‌ترین اقدامات این اتاق، تهیه و تدوین مقررات و رویه‌های متحدالشکل برای ابزارهای مختلف تجارت بین‌الملل است. «مقررات متحدالشکل اعتبار اسنادی» را می‌توان به‌عنوان نمونه‌ی بارز این اقدامات دانست. اعتبارات، وقتی «اسنادی» است که موضوع آن «اسناد» است و این «اسناد» است که مورد معامله قرار می‌گیرد.

مطالعه‌ی اعتبارات اسنادی و همچنین سازوکار آنها در شرکت‌های کلیدی همچون شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، به دلایل مختلف حائز

* نویسنده‌ عهده‌دار مکاتبات (assarian110@yahoo.com)

و محدودیت‌های مربوط به آن را بررسی کند. این تحقیق از نوع کتابخانه‌ای، میدانی و کاربردی است. در رسیدن به نتایج مورد نظر، از روش توصیف و مصاحبه با افراد صاحب‌نظر و صاحب‌منصب در بخش امور مالی و قراردادها و بخش حسابداری پروژه‌های سرمایه‌ای و اداری بودجه‌ی شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب، بهره گرفته شده است. همچنین از منابع اینترنتی معتبر و کتب و مقالاتی که در این باره منتشر گردیده، استفاده شده است.

۱- کلیات

در خصوص اعتبارات اسنادی، تعاریف بسیار و متفاوتی به چشم می‌خورد. پس از بررسی تعاریف مختلف و تجزیه و تحلیل آنها، مشخص گردید که هر یک از تعاریف موجود، دارای نواقصی است و حقیقت اعتبارات اسنادی را به روشنی نشان نمی‌دهد. در نهایت، این نتیجه حاصل شد که بهترین تعریف، تعریف مندرج در UCP۶۰۰ است. در این خصوص ماده ۲ مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP۶۰۰) مقرر می‌دارد:

«اعتبار اسنادی هر گونه تریبات، به هر نام یا توصیفی، که در بر گیرنده‌ی تعهد قطعی و برگشت‌ناپذیر بانک گشاینده نسبت به پذیرش پرداخت اسناد ارائه شده، طبق شرایط اعتبار است.» که البته شرایط اعتبار مندرج در تعریف بالا عبارت است از اینکه:

الف) پرداختی را به شخص ثالث (ذی‌نفع اعتبار) یا به حواله کرد او، انجام دهد یا بروات صادره توسط ذی‌نفع را قبول و پرداخت کند؛
ب) به بانک دیگر اجازه دهد که آن پرداخت را انجام دهد و یا این بروات را قبول و پرداخت کند؛

ج) به بانک دیگری اجازه‌ی معامله دهد. تعریف مزبور که به درستی ماهیت اعتبار اسنادی را بیان می‌کند، از این مزیت بالا برخوردار است که نشان می‌دهد، تعهد بانک گشاینده اعتبار اسنادی، در قبال اسنادی است که

در متن اعتبار اسنادی (و اصلاحیه‌های احتمالی) درج شده است. تعهد بانک گشاینده، قطعی و برگشت‌ناپذیر است، مشروط بر آن که اسناد ارائه شده با شرایط اسنادی مندرج در متن اعتبار اسنادی، انطباق داشته باشد.

۲- ساز و کار اعتبارات اسنادی در قراردادهای

شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب

۱-۲- روند پیدایش اعتبارات

اعتبارات اسنادی در مناطق نفت‌خیز جنوب، دوره‌های زمانی مختلفی را سپری نموده و فراز و نشیب‌های بسیاری را پشت سر نهاده است:

۲-۱-۱- قبل از دهه ۶۰

رویکرد شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب تا اواسط دهه ۶۰، به صورتی بود که خرید کالا از طریق مراکز مستقر در خارج انجام می‌گرفت. طریقه‌ی عملکرد این دفاتر و مراکز بدین گونه بود که یک دفتر کالا در کشورهای خارجی وجود داشت که سفارش‌های کالا به آنجا می‌رفت، سپس آن دفتر، قرارداد ساخت و خرید را با شرکت‌های سازنده و فروشنده‌ی خارجی منعقد می‌ساخت و وجه مورد نیاز (دلار)، در اختیار دفتر قرار می‌گرفت؛ مبلغ مورد ذکر به صورت انتقال ارزی جهانی برای این دفاتر فرستاده می‌شد و آن دفاتر، خرید را انجام می‌دادند. در این دوره، دیده می‌شود که هیچ گونه بحثی از اعتبارات اسنادی نیست؛ بلکه مبالغ به صورت تنخواهی در اختیار مراکز مستقر در کشورهای خارجی قرار می‌گرفته و مرکز مذکور با فروشنده و سازنده‌ای که در دسترسش بوده، انعقاد پیمان می‌کرده و خرید یا ساخت را انجام می‌داده، کالا را ارسال می‌کرده و تسویه‌های حسابداری را در زمان مقتضی انجام می‌داده است. بنابراین، باتوجه به توضیحات داده شده، در معاملات بانک جایگاهی نداشت.

۲-۱-۲- پس از دهه ۶۰

اعتبارات در اواسط دهه ۵۰ پا به عرصه وجود نهاد که البته ۴ یا ۵ سال اول ورود این سیستم

پرداخت، انقلاب اسلامی ایران رخ داد. مسائل سیاسی و نابسامانی وضعیت اقتصادی سبب شده بود تا به‌طور کلی نه تنها فکر مبادلات اقتصادی و صادرات و واردات با دنیای خارج به ذهن خطور نکند، بلکه مصرف‌کنندگان داخلی به همان کالاهای موجود در انبارهای داخلی قناعت کنند.

پس از انقلاب نیز به فاصله اندک، جنگ تحمیلی آغاز شد که بدتر از پیش، فرصت هر گونه فعالیت اقتصادی از ایران گرفته شد و اقتصاد ایران و به تبع آن، استفاده از سامانه پرداخت از طریق اعتبارات اسنادی دچار افول و رکود بیش از پیش شد. در سال‌های ۶۵ و ۶۶، تأمل و درنگ در خصوص اعتبارات اسنادی بیش از پیش شد و در سال ۶۷ که جنگ تحمیلی پایان یافت، نیاز ایران به ساخت مخازن و اسکله‌ها و اماکن صدمه دیده‌ی جنگی، باعث هجوم پیمانکاران به ایران شد. البته برخی از پیمانکاران نفتی مانند شرکت «شلمبرژه»، از قبل از انقلاب و جنگ در ایران حضور داشتند که همچنان تا به امروز کار خود را در ایران ادامه داده‌اند.

در اینجا بحثی که مطرح شد، بحث نحوه پرداخت به این شرکت‌ها بود. از آنجایی که ایران به تازگی دو واقعه مهم و اساسی، یعنی انقلاب و جنگ تحمیلی را از سر گذرانده بود و نظام اقتصادی کشور دچار نوسان و هرج و مرج شده بود، اطمینان فروشندگان و پیمانکاران دچار خدشه شده و دیگر حاضر به معامله به صورت گذشته نبودند و بدین صورت بود که سیستم پرداخت جدید، جایگزین سیستم گذشته شد. در این سیستم جدید، هر چند ایران مراکز خرید خود در خارج از کشور را توسعه داد، ولی پرداخت‌ها فقط از طریق اعتبارات اسنادی انجام می‌شد. یعنی اینکه مثلاً اعتبار اسنادی تنخواه، به نفع شرکت «کالای نفت لندن» گشایش می‌شد و این شرکت خرید را انجام می‌داد و بعد با خریدار در ایران، تسویه ارزی می‌کرد. در چنین شرایطی، ایران به دعوت از شرکت‌های خارجی به مناقصات بین‌المللی نیاز داشت و نهایتاً هر کدام از شرکت‌های خارجی که برنده مناقصه می‌شد، پیمان را اجرا می‌کرد. بدین

ترتیب، شرکت‌های بزرگ و کوچک زیادی از اقصی نقاط دنیا وارد مناقصه با ایران شدند. در چنین شرایطی، چون این شرکت‌ها خارجی بودند، به یک سیستم ایمن پرداخت موجود در دنیا نیاز بود که همان اعتبارات اسنادی است. شرکت‌های خارجی شرط فعال شدن پیمان را گشایش اعتبار به نفع خود قرار داده بودند. این شرکت‌ها چنین عقیده‌ای داشتند که «نافذ شدن پیمان، منوط به گشایش اعتبارات اسنادی است». دلیل این مسأله هم آن بود که چون شرکت‌ها ماهیت خارجی داشتند، برای حصول اطمینان از رسیدن به مطالباتشان، گزینه‌ای بهتر از اعتبارات اسنادی در دسترس نداشتند. از این زمان بود که شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب به سمت اعتبارات اسنادی گام نهاد.

اولین اعتبار اسنادی در سطح شرکت ملی نفت ایران، توسط شرکت مناطق نفت خیز جنوب، با توجه به قوانین و مقررات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گشایش یافت و نسبت به انعقاد پیمان اقدام گردید. پیمان، قراردادی بود که مراحل مناقصه را طی کرده بود و نهایتاً منجر به قراردادی می‌شد که به امضای طرفین می‌رسید. شایان ذکر است که تا این زمان، یعنی تا قبل از سال ۸۳، شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، مجاز به داشتن حساب ارزی نبود و می‌بایست از حساب شرکت ملی نفت ایران استفاده می‌کرد و از این طریق گشایش اعتبارات اسنادی را انجام می‌داد.

۲-۱-۳- پس از سال ۱۳۸۳

در سال ۸۳، بانک مرکزی طی بخش‌نامه‌ای اعلام کرد که برای گشایش اعتبارات اسنادی اجازه آن بانک لازم نیست؛ بلکه درخواست کنندگان می‌توانند مستقیماً به بانک‌های عامل یعنی هر بانکی که واحد ارزی داشته باشد، مراجعه کرده و گشایش اعتبار نمایند. علاوه بر بخشنامه‌ی بانک مرکزی، عامل دیگری که به تسریع عملیات گشایش اعتبار کمک می‌کرد، رقابت بانک‌های عامل به دلیل درآمد حاصل از گشایش اعتبار

بود. بانک‌ها هم به شدت از بحث گشایش اعتبار اسنادی استقبال می‌کردند. از این سال به بعد بود که موافقت شد شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب هم حساب ارزی داشته باشد و همه این موارد باعث تسریع در روند گشایش اعتبارات اسنادی در خصوص قراردادهای شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب گردید.

۲-۲- مراحل اجرایی اعتبارات

در زمانی که موضوع پیمان، یک قرارداد ارزی است، ابتدا نوبت به واحد ثبت سفارشات و کنترل بودجه ارزی می‌رسد تا ثبت سفارش را انجام دهد. برای انجام این مهم، شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب پرفورمایی را که از پیمانکار گرفته است، به وزارت بازرگانی تسلیم می‌کند. رئیس ثبت سفارشات و کنترل بودجه ارزی، نسخه سفارش خرید را کنترل نموده و پس از تشکیل پرونده اعتبار اسنادی، با توجه به عواملی از قبیل مبلغ سفارش، منابع ارزی نزد بانک‌ها، شرایط اقتصادی و سیاسی و درخواست متقاضی، بانک گشایش کننده اعتبار اسنادی را تعیین نموده و پرونده گشایش اعتبار اسنادی را جهت تهیه و تنظیم «درخواست گشایش اعتبار» و «درخواست ثبت سفارش»، برای واحد گشایش اعتبار ارزی ارسال می‌نماید. رئیس ثبت سفارشات و کنترل بودجه ارزی، پس از دریافت مجوز ثبت سفارش بازرگانی، آن را به کارشناس ذیربط تحویل می‌دهد تا کارشناس مربوطه اقدام به ارسال تصویر درخواست ثبت سفارش کالا و خلاصه‌ای از اطلاعات سفارش برای امور مالی شرکت مناطق نفت خیز جنوب به منظور تخصیص ارز مورد نیاز کند؛ ارز مورد نیاز از محل حساب ارزی شرکت اصلی (شرکت ملی نفت ایران/ شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب) در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برداشت شده و پس از آن، کارشناس مربوطه اقدام به دریافت سوئیفت از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تحویل آن به رئیس اعتبارات ارزی جهت افتتاح اعتبار اسنادی می‌کند.

در مرحله بعد، رئیس گشایش اعتبارات ارزی

شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، پرونده گشایش اعتبار را از واحد ثبت سفارشات و کنترل بودجه ارزی دریافت نموده و مدارک لازم شامل «یک نسخه از پیمان مربوطه، ثبت سفارش از وزارت بازرگانی، پرفورما، فرم تقاضای گشایش اعتبار، ضمیمه برگ درخواست گشایش اعتبار اسنادی و تعهد نامه ورود و ترخیص کالا» را از طریق رابط امور بانکی به بانک گشایش کننده اعتبار ارسال می‌کند. هنگامی که مدارک فوق به بانک تحویل داده شد، بانک، بررسی‌های لازم را انجام داده و در صورتی که به این نتیجه برسد که گشایش اعتبار بلامانع است، یک اعتبار اسنادی گشایش می‌کند. چنانچه در شرایط اعتبار اسنادی نیاز به تغییر یا اصلاحیه وجود داشته باشد، رئیس گشایش اعتبارات ارزی پس از بررسی موارد نادرست، آنها را توسط آنالیست امور بانکی شرکت، اصلاح نموده و به بانک ابلاغ می‌کند. پس از انجام مراحل فوق، نوبت به ارسال و تسویه اسناد می‌رسد. رابط امور بانکی با مراجعه به بانک گشایش کننده اعتبار، اصل اسناد و مدارک حمل را دریافت نموده و سپس آنها را به رئیس واحد ارسال و تسویه اعتبارات اسنادی تحویل می‌دهد که وی نیز مدارک حمل دریافتی را بر اساس نحوه حمل به سه گروه «هوایی»، «دریایی» و «زمینی» تفکیک نموده و آنها را به کارشناسان ذیربط جهت انجام کنترل‌های لازم، ثبت اطلاعات لازم، تهیه فهرست کامپیوتری و ارسال اصل اسناد تحویل می‌دهد. در مرحله آخر، باید کالا ترخیص شده و اعتبارات اسنادی تسویه گردند. ترخیص کار شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، اسناد را به گمرک تحویل داده و در آن جاتی مراحل خاصی کالا را ترخیص می‌نماید و یک پروانه سبز گمرکی می‌گیرد. کالا پس از ترخیص به محل مورد نظر اعزام شده و نصب و راه‌اندازی می‌شود. در این پروانه‌ی سبز گمرکی، مشخصات اعتبار اسنادی و شرح کالا و تعرفه‌ها، درج شده است.

۳- محدودیت‌های اعتبارات اسنادی

۳-۱- بدون در نظر گرفتن عامل تحریم

همانطور که می‌دانیم اعتبارات اسنادی با وجود

مزایای بسیاری که خصوصاً در عرصه بین‌المللی دارد، با محدودیت‌هایی نیز همراه است. اعتبارات اسنادی یکی از ابزارهای کارآمد و مهم تجارت بین‌الملل است. از آنجا که می‌دانیم مقررات UCP متن فارسی رسمی نداشته و متن انگلیسی آن ملاک عمل است. پس اساس کار در اعتبارات اسنادی به‌طور کلی زبان انگلیسی بوده و کسانی که وظیفه به‌کارگیری اعتبارات اسنادی را برعهده دارند، باید به زبان انگلیسی تسلط کامل داشته باشند تا بتوانند درک صحیحی از مواد مقررات متحدالشکل به‌دست آورند. علاوه بر اینکه مواد مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی به زبان انگلیسی است، هنگامی که یک ایرانی بایک فرد خارجی به انعقاد یک پیمان گشایش اعتبار اسنادی مبادرت می‌کند، ضرورتاً باید به ظرایف و اصطلاحات زبان انگلیسی تسلط کامل داشته باشد تا بتواند از بندها و شروط مندرج در قرارداد، آگاهی و اطمینان کامل حاصل کرده و شروط و بندهای موردنظر خود را به صورت صریح و بی‌ابهام به متن قرارداد وارد نماید. متأسفانه عدم آشنایی به زبان انگلیسی یکی از عوامل محدودیت و نقص استفاده از اعتبارات اسنادی در کشور ما به‌خصوص ارگان‌های دولتی چون شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب است. شناخت و آشنایی با مفاهیم، نحوه عملکرد و مکانیسم اعتبارات اسنادی برای هر شخص حقیقی و حقوقی که معمولاً در تعاملات بین‌المللی و برون مرزی فعالیت می‌کند، الزامی است. علیرغم این موضوع و با وجودی که شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب یکی از ارکان مهم اقتصادی ایران محسوب می‌شود و ۷۵ درصد اقتصاد کشور به این شرکت بستگی مستقیم و غیرمستقیم دارد و حدوداً ۲۴۰۰۰ نیرو و پرسنل در این شرکت مشغول به فعالیت هستند، این مطلب موجب تأسف است که بدانیم تنها ۲ یا ۳ نفر از پرسنل شرکت، در خصوص اعتبارات اسنادی آشنایی کامل داشته و مابقی کارکنان درگیر در مسائل قراردادها و امور اقتصادی، بهره‌ای از آشنایی با چنین مقوله‌ای نبرده‌اند.

ضروری است که بدانیم بانک‌ها به دلیل کارمزدهای قابل توجهی که در فرآیند گشایش اعتبار اسنادی و اصلاح آن و سایر عملیات درخصوص اعتبارات اسنادی دریافت می‌دارند، همواره خواهان و مشتاق به گشایش اعتبار اسنادی برای متقاضیان هستند. لیکن این عامل نیز خود به‌عنوان نیروی بازدارنده در جهت گشایش اعتبار اسنادی عمل می‌نماید. همچنین گاه به دلایلی چون بروکراسی اداری و تعدد مراکز تصمیم‌گیری به درازا می‌انجامد و این نقیصه زمانی بیشتر خودنمایی می‌کند که مسأله زمان برای خریدار و فروشنده، دارای اولویت باشد که در این صورت معضلاتی به وجود می‌آید و این خود محدودیت دیگری از اعتبارات است.

درست است که تبعیت از قانون بین‌المللی در زمینه اعتبارات اسنادی بدین دلیل که کشورها به‌صورتی واحد عمل می‌کنند، امری مفید است، لیکن از آنجا که قوانین و ملاحظات داخلی در هر کشور در درجه اولویت برای آن کشور قرار دارد، ممکن است پاره‌ای از مواد قانون متحدالشکل اعتبارات اسنادی عملاً برای آن کشور به‌صورتی متروک درآید. علاوه بر آن، به دلیل نظرات متفاوتی که در زمینه انطباق شروط اعتبار با مدارک ارسالی به بانک وجود دارد، ممکن است گشایش اعتبار با فراز و نشیب‌های بسیاری روبرو گردد.

عامل دیگری که موجب محدودیت کاربرد مکانیسم اعتبارات اسنادی می‌شود، موضوع کنترل سلیقه‌ای اسناد است. این عامل از عدم وجود وحدت رویه بین بانک‌های درگیر در عملیات اعتبار اسنادی در کشورهای مختلف نشأت گرفته است. به‌گونه‌ای که بر اساس بررسی‌های انجام شده توسط کمیسیون بانکداری ICC، نزدیک به نیمی از اسناد ارائه شده توسط ذی‌نفع‌ها به بانک، با شرایط اعتبار اسنادی ابلاغ شده، مغایرت داشته و توسط بانک‌ها مورد پذیرش قرار نمی‌گیرند. از جمله مهمترین مسائلی که از سوی یکی از طرفین، مغایرت تلقی می‌شود، می‌توان به غلط‌های

املاتی یا اشتباه‌های تایپی و وجود مغایرت بین توصیف کالا در سیاهه تجاری و شرایط اعتبار اشاره کرد.

یکی دیگر از عواملی که می‌توان از آن به‌عنوان محدودیت در عرصه استفاده از اعتبارات اسنادی نام برد، نقص اعتبارات اسنادی ریالی در مقایسه با اعتبارات اسنادی ارزی است؛ به‌گونه‌ای که نقایص چنین اعتباراتی سبب می‌شود که نه تنها سرعت مبادله و پرداخت، بالا نرود بلکه نقایص مذکور دستاویزی شود جهت سوءاستفاده‌ی فاسدان اقتصادی. از جمله نقص‌های اعتبارات اسنادی ریالی می‌توان به تدوین ناقص قوانین صدور اعتبارات اسنادی ریالی، فقدان مدلی استاندارد برای متن این اعتبارات، دستی نوشته شدن متن اعتبارات ریالی، محسوب نشدن آن جزو اسناد بهادار بانکی، نبود سیستم برنامه‌نویسی رایانه‌ای و رمز اختصاصی و پایین بودن ضریب ایمنی آن، اشاره کرد.

۳-۲- با در نظر گرفتن عامل تحریم

۳-۲-۱- عدم امکان استفاده از بانک‌های خارجی و مشکلات انتقال ارز

پس از شروع تحریم‌های سازمان ملل، مبادلات مالی در بانک‌های خارج از ایران، چه برای افراد حقیقی و چه برای افراد حقوقی، تحت کنترل‌های شدید امنیتی قرار گرفته و این امر موجب انسداد انتقالات بانکی بین ایران و کشورهای خارجی و عدم پذیرش اعتبارنامه‌های رسمی از بانک‌های ایران از سوی این کشورها شده است و نیز انتقال مشروع پول از طرق قانونی غیرممکن گشته و نهایتاً بازرگانی بین ایران و کشورهای خارجی، دچار لطمات فراوانی گردیده است. به‌همین دلیل است که برخی از بانک‌های خارجی، از افتتاح حساب بانکی برای افراد حقیقی و یا حقوقی ایرانی، خودداری می‌کنند.

۳-۲-۲- وجود واسطه در انجام معاملات ارزی (از جمله انعقاد قراردادهای EPC)

یک کارفرما در ایران، به علت بروز تحریم‌ها،

نه تنها نمی تواند گشایش اعتبار اسنادی انجام دهد، بلکه امکان استفاده از بانک های خارج از کشور، به عنوان کارگزار یا فروشنده و نیز امکان انتقال اعتبارات اسنادی از ایران به بانک های خارج از کشور را نیز ندارد. پس در اینجا باید چاره های اندیشید و این چاره همان گرفتن واسطه در انجام معاملات ارزی از جمله انعقاد قراردادهای EPC است. در این نوع قرارداد، وظیفه تأمین کالا، طراحی، اجرا و مهندسی به عهده ی پیمانکار است. تنها اقدامی که کارفرما انجام می دهد، این است که یک پیمانکار از طریق مناقصه پیدا کند و به او پول مورد نیاز را بدهد و نظارت کند تا پروژه شروع به کار نماید و در پایان، پروژه را از پیمانکار تحویل بگیرد. در اینجا چند محدودیت در خصوص اعتبارات اسنادی خودنمایی می کند:

اولاً: مجبور هستیم تا منافع کارفرما بیشتر تأمین شود؛ اما یک کارفرمای ایرانی به دلیل محدودیت هایی که دارد، امکان انعقاد یک قرارداد مستقیم با سازنده را ندارد، لذا باید یک اعتبار اسنادی قابل انتقال گشایش کند تا در این صورت، پیمانکار بتواند LC را از ایران به خارج از کشور انتقال دهد.

ثانیاً: پس از ادغام چند نوع اعتبار، هنوز هم نتیجه مطلوب حاصل نمی شود؛ چرا که مثلاً اگر اعتبار اسنادی قابل انتقال باشد، فقط یک بار قابلیت انتقال را خواهد داشت.

ثالثاً: کارفرما طبق قانون، قادر نیست صورتحساب سازنده را ببیند. یعنی کارفرما

نمی داند که شرکت سازنده، این کالا را به چه قیمت به پیمانکار فروخته است.

۳-۲-۳- تک نرخ نبودن ارز

از سال ۱۳۸۳، ۵۱ درصد سهام شرکت هایی که در ایران تأسیس می شود باید ایرانی باشد و ۴۹ درصد آن خارجی. حال شرکت های پیمانکاری که در ایران تأسیس می شوند، تماماً ایرانی محسوب می شوند و وقتی پیمانکار، ایرانی بشود، قرارداد منعقد باید هم بخش ریالی داشته باشد و هم بخش ارزی. در شرایط کنونی (وجود تحریم ها)، به دلیل اختلاف نرخ ارز مرجع و ارز آزاد، مشکلاتی به وجود می آید. زیرا در حال حاضر [در زمان نگارش مقاله]، نرخ مرجعی که بانک مرکزی اعلام کرده، ۱۲۲۶ تومان و نرخ ارز آزاد، حدود ۳۰۰۰ تومان است.

حال زمانی را در نظر بگیرید که پیمانکار، صورت حساب خود را که از کارفرما گرفته است، نزد بانک ببرد. در این جا اتفاقی که می افتد کاملاً قابل پیش بینی است؛ در این صورت بانک به پیمانکار ارز نمی دهد، بلکه معادل ریالی مبلغ صورت حساب را با نرخ ارز مرجع یعنی همان ۱۲۲۶ تومان می دهد. اما مشکل از جایی شروع می شود که پیمانکار به علت این که به عنوان واسطه عمل کرده است، خود در این فرایند، کالاها و خدماتی را از خارج وارد نموده و با بنگاه های مورد نظر خود، قراردادهایی بسته است. در این صورت، پیمانکار برای تسویه حساب با آنها، باید مقدار

ریالی را که از بانک دریافت داشته است، به صرافی برده و آن را به ارز تبدیل کند. اما صرافی، مبلغ ریال مورد ارائه را به ارز مرجع تبدیل نمی کند؛ بلکه به ارز آزاد تبدیل کرده و پیمانکار با این مقدار ارز، باید با سازنده خارج از کشور تسویه حساب کند. حال سؤالی که مطرح می شود این است که کدام پیمانکار حاضر است چنین ریسک و ضرری را متحمل شود؟

نتیجه گیری

اعتبارات اسنادی به عنوان یک عامل مهم پرداخت، در بخش های کلیدی و اساسی اقتصاد ایران از جمله شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب دارای جایگاه و پایگاه خاصی است و ارگان ها و نهادهای زیادی در جهت استفاده از این وسیله ی تسریع در پرداخت، ایفای نقش می کنند. لیکن باید توجه کرد که محدودیت های موجود در زمینه اعتبارات اسنادی، این وسیله مهم و بین المللی را عملاً در شرکت های بزرگی از جمله شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب به صورت راکد و نیمه تعطیل در آورده و جای بسی تأسف دارد که بگویم شرکت های بزرگی چون شرکت مورد اشاره به علت همین تحریم ها، عقب گرد کرده و بسیاری از خریدهای کالا و خدمات خود را به صورت سنتی و با پرداخت پول و دریافت کالا و خدمات انجام می دهند. ■

منابع

- [1] A. Martin, E., A concise dictionary of law, second editions York, 1990, p.235 Oxfords new.
- [2] Pakman, R., A guide to the business world, second, London, 1971, p.191, edition Longman.
- [3] Hoogland J.H., Exporters "Practical Guide to letters of credit collections/contract guarantees, bank of Montreal, Canada, 1986, p.54.
- [4] [زمانی فراهانی، مجتبی، بانکداری خارجی، جلد دوم، چاپ چهارم، نشر ترمه، تهران، ۱۳۹۰.
- [5] [لنگریج، ریهارد، اعتبارات اسنادی در حقوق تجارت بین الملل، سعید حسینی، چاپ اول،

- نشر میزان، تهران، ۱۳۸۷.
- [6] [زمانی فراهانی، مجتبی، اعتبارات اسنادی بازرگانی، چاپ اول، انتشارات ترمه، تهران، ۱۳۸۸.
- [7] [عزیزه، مسعود، گام به گام با اعتبارات اسنادی، چاپ چهارم، انتشارات جاودانه-جنگل، تهران، ۱۳۹۰.
- [8] [مصاحبه با رئیس اداره حسابداری پروژه های سرمایه ای، معاون اداره حسابداری پروژه های سرمایه ای و کارمند بخش قراردادهای اداره مهندسی پتروفیزیک شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب به ترتیب آقایان بهمن کراهی سیفی، سیروس حیدری، عبدالحسین روانفر.